

Wat doet jouw school met de resultaten van IDP 2.0?

Samenvatting van de resultaten van de gestandaardiseerde proeven voor het vierde leerjaar en de gevalideerde toetsen voor het einde van het basisonderwijs van Katholiek Onderwijs Vlaanderen. Handvatten voor de klaspraktijk.

Elke school in Vlaanderen die gewoon lager onderwijs verstrekt, is verplicht om op het einde van het basisonderwijs bij iedere leerling een gevalideerde toets voor ten minste drie leergebieden af te nemen. Katholiek Onderwijs Vlaanderen biedt jaarlijks eindtoetsen aan waarmee je als school aan die **decretaale verplichting** voldoet. Daarnaast stellen we ook enkele evaluatie-instrumenten voor het vierde leerjaar ter beschikking om vrijblijvend gestandaardiseerd te evalueren.

We kiezen vanuit onze netwerkorganisatie daarbij uitdrukkelijk voor een **breed aanbod** en een **scherpe focus**. Zo bestond het aanbod voor het zesde leerjaar in het schooljaar 2021-2022 uit gevalideerde toetsen voor zes decretaal vastgelegde leergebieden: Frans, mens & maatschappij, muzische vorming, Nederlands, wetenschappen & techniek en wiskunde. Voor het vierde leerjaar waren er gestandaardiseerde proeven voor mens & maatschappij, Nederlands, wetenschappen & techniek en wiskunde. Per proef leggen we telkens de focus op een beperkt aantal leerinhouden. Dat verhoogt de diepgang en geeft zinvolle informatie om de kwaliteit voor die leerinhouden op te volgen.

De resultaten kun je per toets en proef raadplegen via een uitgebreid school- en klasrapport. De linken om deze aan te vragen, kun je terugvinden in [de databank van de evaluatiebox](#) bij de **betreffende toetsen en proeven**. In zo'n rapport worden de resultaten van jouw school of klas vergeleken met Vlaanderen en jullie referentiegroep. Aan de hand van de data in de rapporten kun je als team aan de slag met deze resultaten om de interne kwaliteit van je school verder te ontwikkelen. Waarin zijn jullie sterk, wat willen jullie borgen en waar zetten jullie (extra) op in? Het [IDP-stappenplan](#) kan jou en jouw schoolteam daarbij inspireren. Je kunt steeds een beroep doen op de pedagogische begeleiding voor ondersteuning bij het uitvoeren van het stappenplan.

Daarnaast vind je op de themapagina [Evaluatiebox basisonderwijs](#) ook [de analysedocumenten](#) terug. Daarin staan per toets en proef alle opgaven en antwoorden met daarbij de gemiddelde resultaten op Vlaams niveau. Ook de geëvalueerde doelen vind je terug in die documenten.

Mens & maatschappij 2022

Deze tekst vat de Vlaamse resultaten samen voor IDP mens & maatschappij van het schooljaar 2021-2022. Zowel met de gestandaardiseerde proef voor het 4de als met de gevalideerde toets voor het 6de leerjaar werden de domeinen maatschappij en mens geëvalueerd. We bieden eveneens enkele handvatten voor de klaspraktijk aan. Die handvatten zijn nuttig voor alle leraren van de basisschool en zijn dus niet enkel bedoeld voor de leraren van het vierde en zesde leerjaar.

IDP - mens & maatschappij 2021-2022

In het leergebied Mens en Maatschappij zijn de ontwikkelingsdoelen en eindtermen (ODET) geordend in vier domeinen mens, maatschappij, tijd en ruimte en het thema bronnengebruik. De gestandaardiseerde proef voor het vierde leerjaar en de gevalideerde toets voor het zesde leerjaar voor het leergebied Mens en Maatschappij (M&M) die afgenomen konden worden op het einde van het schooljaar 2021-2022 bestonden uit leerinhouden rond de domeinen maatschappij en mens. Met deze proeven peilden we naar aspecten van de ontwikkeling van oriëntatie op de wereld (meer bepaald oriëntatie op de samenleving) en brengen we in kaart hoe ver leerlingen op bepaalde vlakken staan in hun socio-emotionele ontwikkeling, de ontwikkeling van een innerlijk kompas en de ontwikkeling van initiatief en verantwoordelijkheid.

In 2019 en in 2020 konden de scholen ervoor kiezen om voor het leergebied Mens en Maatschappij de gevalideerde toets voor het domein tijd af te nemen. In 2021 stelden we voor het zesde leerjaar een gevalideerde toets voor het domein ruimte ter beschikking. Deze toetsen werden in 2022 vrijblijvend als gestandaardiseerde proef aangeboden. Voor het vierde leerjaar was er in 2021 een gestandaardiseerde proef met opgaven over zowel tijd als ruimte. [De samenvattingen en handvatten bij deze toetsen](#) vind je terug bij de IDP-informatie in de evaluatiebox.

Ook het Steunpunt Toetsontwikkeling en Peilingen neemt via de [peiling](#) toetsen af over de domeinen van het leergebied 'Mens en maatschappij'. De laatste peiling dateert van 2019.

Resultaten op Vlaams niveau

Gestandaardiseerde proef M&M voor het vierde leerjaar: maatschappij en mens

In 2022 maakten meer dan 21 000 Vlaamse leerlingen van het vierde leerjaar de gestandaardiseerde proef over de domeinen maatschappij en mens. De gemiddelde score was 65 %. Met het eerste deel van de toets werd het domein maatschappij getoetst. De gemiddelde score van de Vlaamse leerling op dat onderdeel was 65 %. Vervolgens werd het domein mens geëvalueerd. Voor dat onderdeel bedroeg de gemiddelde score 68 %.

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de opgaven met de gemiddelde resultaten voor Vlaanderen in 2022.

IDP4 maatschappij				IDP4 mens	
Opgave	Vlaams gemiddelde	Opgave	Vlaams gemiddelde	Opgave	Vlaams gemiddelde
1	89 %	10	20 %	19	74 %
2	51 %	11	92 %	20	42 %
3	51 %	12	45 %	21	81 %
4	35 %	13	68 %	22	91 %
5	82 %	14	90 %	23	74 %
6	48 %	15	93 %	24	44 %
7	69 %	16	72 %		
8	59 %	17	65 %		
9	54 %	18	81 %		

Gevalideerde toets M&M aan het einde van het basisonderwijs: maatschappij en mens

Bijna 19 000 Vlaamse leerlingen van het zesde leerjaar maakten in 2022 de gevalideerde toets over de domeinen maatschappij en mens. De gemiddelde score was 68 %. Met het eerste deel van de toets werd het domein maatschappij getoetst. De gemiddelde score van de Vlaamse leerling op dat onderdeel was 67 %. Vervolgens werd het domein mens geëvalueerd. Voor dat onderdeel bedroeg de gemiddelde score 72 %.

Onderstaande tabel geeft voor IDP een overzicht van de opgaven met de gemiddelde resultaten voor Vlaanderen in 2022.

IDP6 maatschappij				IDP6 mens	
Opgave	Vlaams gemiddelde	Opgave	Vlaams gemiddelde	Opgave	Vlaams gemiddelde
1	14 %	11	63 %	21	60 %
2	52 %	12	51 %	22	67 %
3	55 %	13	83 %	23	91 %
4	72 %	14	86 %	24	84 %
5	70 %	15	65 %	25	56 %
6	94 %	16	73 %		
7	64 %	17	69 %		
8	91 %	18	67 %		
9	83 %	19	34 %		
10	88 %	20	75 %		

Samenvatting op basis van de resultaten van 2022

Domein maatschappij

De leerlingen van het vierde en zesde leerjaar kregen in deze proef en toets meerkeuzevragen gelinkt aan doelen uit *Zin in leren! Zin in leven!* over het samenleven van mensen, het functioneren van de samenleving, diversiteit, levensonderhoud en duurzaamheid (alle doelen van het ontwikkelthema 'oriëntatie op de samenleving' (OWsa) aangevuld met SEgb3 en IVds5).

Een aantal opgaven werden zowel in de gestandaardiseerde proef van het vierde leerjaar als in de gevalideerde toets van het zesde leerjaar opgenomen. Op die manier kunnen we de evolutie in kaart brengen.

Gestandaardiseerde proef voor het vierde leerjaar

De helft van de opgaven worden door meer dan 65 % van de leerlingen uit het vierde leerjaar juist opgelost. Op vrijwel alle opgaven over [OWsa7](#) 'Het nut en het belang ervaren, onderzoeken en illustreren van instellingen, organisaties en verenigingen die de kwaliteit van het samenleven bevorderen' wordt er zeer goed gescoord.

1. Generiek doel: OWsa7

Onze samenleving verzorgt allerlei diensten waarvan we gebruik kunnen maken.

Van welke dienst maken deze mensen gebruik?

 De oma van Noa woont in een verzorgingstehuis.	 Bart en Rohan maaien het gras in het park.	 Rami ziet een verkeersongeval gebeuren en belt om hulp.
1	2	3

A. politie	B. onderwijs	C. groendienst	D. bejaardenzorg
 Rami ziet een verkeersongeval gebeuren en belt om hulp.		 Bart en Rohan maaien het gras in het park.	 De oma van Noa woont in een verzorgingstehuis.

Correct	89 %
Fout	11 %
Geen antwoord	0 %

Op één opgave over [OWsa7](#) wordt in het vierde leerjaar nipt voldoende gescoord, terwijl leerlingen uit het zesde leerjaar op diezelfde opgave in de gevalideerde toets goed scoren. De resultaten wekken de indruk dat leerlingen van het vierde leerjaar moeite hebben met opgaven die gaan over het bepalen van de juiste vorm van zorg voor bejaarden. Bij het nader bekijken van de resultaten valt echter op dat de afzonderlijke scores op de deelvragen wel goed zijn.

9. Generiek doel: OWsa7

De oma van Hanne kan niet meer alleen voor zichzelf zorgen.

Duid aan welke vorm van zorg voor haar geschikt is. Ja of nee?

- De postbode doet een babbeltje wanneer hij de post brengt. **Ja / Nee (76 % - 84 % juist)**
- Er komt een verpleegster haar elke dag wassen. **Ja / Nee (69 % - 80 % juist)**
- Ze kan naar een woonzorgcentrum voor bejaarden gaan. **Ja / Nee (87 % - 92 % juist)**

	4de leerjaar	6de leerjaar
Correct	54 %	70 %
Fout	46 %	30 %
Geen antwoord	0 %	0 %

Op de opgave over [OWsa9](#) ‘Weten dat Vlaanderen, België en de Europese Unie elk een eigen bestuur hebben waar beslissingen worden genomen’ wordt beduidend onvoldoende gescoord. Bepaalde leerinhouden over het domein maatschappij impliceren een zekere woordenschatkennis. De woordenschat die decretaal vastgelegd is, werd expliciet opgenomen in het leerplan. Je kunt deze woorden in de ontwikkelstappen van Zill herkennen als een eindige opsomming van woorden waarbij vermeld staat dat die bepaalde woorden gekend en/of gebruikt moeten worden. In de ontwikkelstappen staan zoals bij OWsa9 ook soms opsommingen van woorden voorafgegaan door ‘zoals’ of gevolgd door ‘...’. Deze opsommingen omvatten relevante woordenschat, maar die is echter niet decretaal bindend. Afhankelijk van de context en de leerling kan de leraar deze of andere gelijkaardige relevante woordenschat aan bod laten komen.

7-12j

In interactie gaan over de taak van een burgemeester, een schepen, een gouverneur, een minister, een volksvertegenwoordiger, de koning, een rechter ...

Specifiek met betrekking tot woorden als ‘eerste minister’, ‘gouverneur’ en ‘schepen’ wijst de praktijk uit dat deze vaak pas op het einde van het basisonderwijs aan bod komen, terwijl dit zoals aangegeven in de leerlijn reeds vroeger kan. Een mogelijke verklaring voor de lage score op deze opgave kan dus te maken hebben met het feit dat veel leerlingen in het vierde leerjaar die woordenschat nog niet verworven hebben op het moment van de afname van IDP. In elk geval is het belangrijk om met betrekking tot woordenschat voor het leergebied ‘Mens en maatschappij’ schoolafspraken te maken. In functie van de [principes](#) ‘Maak leren betekenisvol’ en ‘Taalgericht onderwijs’ biedt je daarenboven krachtige onderwijsarrangementen aan waardoor woordenschat in functionele contexten verworven wordt.

Dat leerlingen het in het vierde leerjaar nog moeilijk hebben met de betekenis van bepaalde concepten zoals ‘een eerlijke prijs’, blijkt ook uit de vraag met betrekking tot [OWsa3](#).

3. Generiek doel: OWsa3

In verschillende winkels in België, zoals in de wereldwinkels, kan je fair trade-producten kopen. Dat zijn producten waarvoor je een eerlijke prijs betaalt. Zoals bijvoorbeeld deze chocolade.

Wat wordt bedoeld met een eerlijke prijs voor deze reep chocolade?

A. Alle mensen die mee de chocolade maken, worden correct betaald voor hun werk.	51 %
B. Je mag zelf kiezen hoeveel je voor deze reep wilt betalen.	5 %
C. Je overlegt met de winkelier hoeveel je ervoor zal betalen.	13 %
D. Voor deze reep chocolade betaal je steeds de laagst mogelijke prijs.	31 %
Geen antwoord	0 %

Gevalideerde toets voor het zesde leerjaar

Twaalf van de twintig opgaven wordt door meer dan 65 % van de leerlingen uit het zesde leerjaar juist opgelost. De score voor een opgave over [OWsa1](#) 'Ervaren, onderzoeken, vaststellen en illustreren hoe mensen op verschillende manieren samenleven en groepen vormen' is zeer goed. Leerlingen hebben duidelijk inzicht in situaties die kunnen leiden tot grote problemen in de samenleving.

6.	Generiek doel: OWsa1						
	In de samenleving stellen we heel wat problemen vast. Deze hebben verschillende oorzaken. Zet elk probleem bij de juiste oorzaak.						
	<table border="1"><tr><td>racisme</td><td>oorlog</td><td>uitbuiting</td></tr></table>	racisme	oorlog	uitbuiting			
racisme	oorlog	uitbuiting					
	<table border="1"><tr><td>Het leger wil de macht overnemen van de verkozen president.</td><td>Een online bedrijf wil graag veel winst maken.</td><td>Hugo stelt zich niet open voor Brahim omdat hij overdag niet mag eten en drinken.</td></tr></table>	Het leger wil de macht overnemen van de verkozen president.	Een online bedrijf wil graag veel winst maken.	Hugo stelt zich niet open voor Brahim omdat hij overdag niet mag eten en drinken.			
Het leger wil de macht overnemen van de verkozen president.	Een online bedrijf wil graag veel winst maken.	Hugo stelt zich niet open voor Brahim omdat hij overdag niet mag eten en drinken.					
	<table border="1"><tr><td>oorlog</td><td>uitbuiting</td><td>racisme</td></tr></table>	oorlog	uitbuiting	racisme			
oorlog	uitbuiting	racisme					
	<table><tr><td>Correct</td><td>94 %</td></tr><tr><td>Fout</td><td>6 %</td></tr><tr><td>Geen antwoord</td><td>0 %</td></tr></table>	Correct	94 %	Fout	6 %	Geen antwoord	0 %
Correct	94 %						
Fout	6 %						
Geen antwoord	0 %						

De score op de opgave over [OWsa3](#) 'Ervaren, onderzoeken, vaststellen en uitdrukken hoe mensen goederen en diensten produceren, verhandelen en consumeren en hoe dit hun leven beïnvloedt' is beduidend onvoldoende. Bij het nader bekijken van de resultaten valt bovendien op dat de afzonderlijke scores op de deelvragen ook niet goed zijn.

1.	Generiek doel: OWsa3						
	Wanneer je melk koopt in de winkel, moet je daarvoor betalen. Om de prijs van de melk te bepalen, worden verschillende kosten in rekening gebracht. Wat bepaalt mee de prijs van de melk? Ja of nee?						
	A. De kostprijs van het eten dat de boer aan de koeien geeft: ja / nee (54 % juist)						
	B. De kostprijs van de reclame die voor de melk gemaakt wordt: ja / nee (42 % juist)						
	<table><tr><td>Correct</td><td>14 %</td></tr><tr><td>Fout</td><td>86 %</td></tr><tr><td>Geen antwoord</td><td>0 %</td></tr></table>	Correct	14 %	Fout	86 %	Geen antwoord	0 %
Correct	14 %						
Fout	86 %						
Geen antwoord	0 %						

Bij deze opgave wordt duidelijk beroep gedaan op de leesvaardigheid van de leerlingen. Wellicht heeft dit de score negatief beïnvloed. Daarnaast blijkt uit de peiling Mens en Maatschappij dat een substantiële groep leerlingen niet geleerd heeft hoe de prijs van een product tot stand komt ([OWsa3](#)). In het geval van complexe leerinhouden is het aangewezen om aan onderzoekend leren te doen in de klas.

10-12j

Ervaren, onderzoeken en illustreren:

- wat winst en verlies inhouden
- hoe de prijs van een product tot stand komt
- hoe koopgedrag beïnvloed wordt door reclame

Ook op de opgave over [OWsa10](#) 'Ervaren, onderzoeken en uitdrukken hoe verkiezingen een basiselement zijn van een democratie' wordt slechts nipt voldoende gescoord. Veel leerlingen zijn duidelijk nog niet vertrouwd met de concepten 'democratie' en 'verkiezingen'. Zoals reeds aangehaald is het belangrijk om woordenschat te laten verwerven via krachtige onderwijsarrangementen waarbij de principes 'Maak leren betekenisvol' en 'Taalgericht onderwijs' geconcretiseerd worden. In het geval van complexe leerinhouden over verkiezingen en democratie is het aangewezen om aan [onderzoekend leren](#) te doen in de klas.

Domein mens

De leerlingen van het vierde en zesde leerjaar kregen in deze proef en toets meerkeuzevragen gelinkt aan doelen uit *Zin in leren! Zin in leven!* over hun manier van samenleven met anderen, gevoelens & behoeften, gewetensvol & verantwoord handelen en bijdragen aan een zinvolle samenleving (SErv4, SErv5, SEgb1, IKwn2, IVds3).

Gestandaardiseerde proef voor het vierde leerjaar

Vier van de zes opgaven worden door meer dan 65 % van de leerlingen uit het vierde leerjaar juist opgelost. Op de opgave over [IVds3](#) 'Bijdragen aan een zinvolle samenleving waar een plaats is voor iedereen en respectvol omgaan met en zorgen voor de kwetsbare ander' wordt zeer goed gescoord.

22.	Generiek doel: IVds3	
	Je beste vriendin wordt gepest.	
	Wat doe je?	
	A. A. Ik begin te vechten met de pesters.	5 %
	B. B. Ik ga samen met haar naar de leraar.	91 %
	C. C. Ik schrijf het in mijn dagboek.	1 %
	D. D. Ik vertel het aan mijn grote zus.	2 %
	Geen antwoord	1 %

Op de opgave over [SErv4](#) 'Bewust sociale rollen opnemen die zowel het individueel als het groepsbelang ten goede komen in diverse situaties en contexten' wordt beduidend onvoldoende gescoord. Zowel leerlingen uit het vierde leerjaar als uit het zesde leerjaar hebben een negatieve connotatie bij het concept 'leiden'. Wellicht associëren ze 'een groep leiden' met 'de baas spelen'. Onder meer onderwijsarrangementen in het kader van [Inspirerend Burgerschap](#) kunnen leerlingen helpen om er zich bewust van te worden dat het bewust opnemen van sociale rollen zowel het individueel als groepsbelang ten goede kunnen komen. Door hen op jonge leeftijd al autonomie en verantwoordelijkheid te geven om mee te beslissen, te denken en te doen, leren ze wat het is om later als volwassene met twee voeten in de wereld te staan. Op de andere opgaven met betrekking tot doelen uit het ontwikkelthema 'relationele vaardigheden' wordt zeer goed gescoord.

Gevalideerde toets voor het zesde leerjaar

Drie van de vijf opgaven wordt door meer dan 65 % van de leerlingen uit het zesde leerjaar juist opgelost. De opgave over [IKwn2](#) 'Gewetensvol en verantwoord handelen' werd zeer goed opgelost.

23.	Generiek doel: IKwn2
	Je bent lid van de jeugdbeweging. Daar heb je verschillende regels.
	Eén van deze regel is <u>niet</u> belangrijk om goed met elkaar te kunnen samenleven. Welke?
	A. eerlijk zijn 2 %
	B. elkaar helpen 4 %
	C. meevoelen met de anderen 2 %
	D. stoer zijn 91 %
	Geen antwoord 1 %

Op de opgave over [SEgb1](#) 'Gevoelens en behoeften bij zichzelf en anderen beleven, aanvaarden, herkennen en in taal uitdrukken' wordt er beduidend laag gescoord. De resultaten wekken misschien de indruk dat leerlingen moeite hebben met opgaven die gaan over reageren op geluk en/of verdriet bij anderen. Dit is niet noodzakelijk zo, want een correcte score op deze opgave wordt enkel toegekend als de vier acties allemaal in de juiste kolom gezet worden.

25.	Generiek doel: SEgb1						
	Mensen maken momenten van geluk en van verdriet mee. Je kan daar op verschillende manieren op reageren. Wat doe je bij gelukkige momenten? Wat bij verdriet? En wat kan bij beide?						
	Zet in de juiste kolom.						
	<table border="1"><tr><td>een bezoek brengen</td><td>een kaartje schrijven</td><td>troosten</td><td>lachen</td></tr></table>	een bezoek brengen	een kaartje schrijven	troosten	lachen		
een bezoek brengen	een kaartje schrijven	troosten	lachen				
	<table border="1"><thead><tr><th>enkel bij geluk</th><th>enkel bij verdriet</th><th>bij geluk en bij verdriet</th></tr></thead><tbody><tr><td>lachen</td><td>troosten</td><td>een bezoek brengen een kaartje schrijven</td></tr></tbody></table>	enkel bij geluk	enkel bij verdriet	bij geluk en bij verdriet	lachen	troosten	een bezoek brengen een kaartje schrijven
enkel bij geluk	enkel bij verdriet	bij geluk en bij verdriet					
lachen	troosten	een bezoek brengen een kaartje schrijven					
	Correct 56 %						
	Fout 44 %						
	Geen antwoord 0 %						

Handvatten voor de klaspraktijk

Bied geïntegreerd onderwijs vanuit *Zin in leren! Zin in leven!*

In het leergebied Mens en maatschappij zijn de ontwikkelingsdoelen en eindtermen (ODET) geordend in vier domeinen: Mens, Maatschappij, Tijd en Ruimte en het thema Bronnengebruik. Goed onderwijs over Mens en maatschappij beoogt - naar de uitgangspunten van het leergebied - dat leerlingen onder meer:

- Nieuwsgierig zijn naar en geïnteresseerd zijn in de veranderende maatschappij waarin mensen leven.
- Met vertrouwen zichzelf, anderen en de omgeving steeds verder en diepgaander exploreren vanuit een basishouding van openheid en respect.
- Kennis, inzicht, vaardigheden en attitudes m.b.t. de mens, de maatschappij, tijd, ruimte ontwikkelen en daarmee verband houdende bronnen zelfstandig gebruiken.

De ontwikkeling van ‘Oriëntatie op de samenleving’ bijvoorbeeld is dus onlosmakelijk verbonden met verschillende ontwikkelthema’s uit de persoonsgebonden ontwikkeling. *Zin in leren! Zin in leven!* streeft naar de ontwikkeling van een holistisch wereldbeeld bij de leerling en ziet daarom elk onderwijsarrangement als een kans om aan tien ontwikkelvelden te werken. Over de grenzen van de ontwikkelvelden zoeken naar betekenisvolle verbanden om de ontwikkeling met betrekking tot mens en maatschappij te stimuleren, betekent dus sowieso een win-win.

Praktijkvoorbeeld bij onder meer [SErv1](#) en [TOSf2](#) : Tijdens het schooljaar zijn er heel wat momenten om “elkaar helpen en elkaar bedanken” onder de aandacht te brengen. Soms kun je iemand verrassen met een leuk dank-je-wel-kaartje, ook in het Frans.

Praktijkvoorbeeld bij onder meer [OWsa1](#), [TOSn1](#) en [MEva2](#) : In de aanloop naar de verkiezingen worden verkiezingsaffiches die we zien in het straatbeeld besproken aan de hand van de vragen van het communicatiemodel. De leerlingen maken binnen het muzisch domein beeld, op basis van zelf gekozen muzische bouwstenen, een eigen verkiezingsaffiche.

Zin in leren! Zin in leven! beoogt ook dat leerlingen participeren aan onze veranderende maatschappij door het opnemen van engagementen in functie van een betere wereld en daarbij reflecteren op het menselijk denken en doen. Doelen met betrekking tot [educaties over maatschappelijke thema’s](#) zijn dus reeds geïntegreerd in het leerplan. Onderwijsarrangementen over [Inspirerend burgerschap](#) (waaronder educatie voor duurzame ontwikkeling) zijn dan ook ideaal om bij te dragen tot de ontwikkeling van ‘Oriëntatie op de samenleving’ en ontwikkelthema’s uit de ‘socio-emotionele ontwikkeling’, ‘ontwikkeling van een innerlijk kompas’ en ‘ontwikkeling van initiatief en verantwoordelijkheid’ bij de leerlingen. Via Inspirerend burgerschap groeien leerlingen in onderzoeken, verbindend dialogeren, actie ondernemen vanuit actiecompetentie, reflecteren en hun identiteit vormgeven. In functie van het opnemen van verantwoordelijkheid leren ze daarenboven ook over hoe de planeet, de mensen en de welvaart hand in hand kunnen gaan en wat we kunnen doen om daarnaar te streven.

Praktijkvoorbeeld bij onder meer [OWsa2](#), [SEiv1](#) en [IVds4](#): De door de jonge leerlingen meegebrachte tussendoortjes zijn de aanleiding tot een klasgesprek over waar ons eten vandaan komt. De leerlingen verkennen de omgeving en maken foto's van plaatsen waar allemaal eten te vinden is. Ze verkennen ook welke weg eten aflegt van bij de producent tot bij de gebruiker. Tijdens een bezoek aan een tuinbouwbedrijf exploreren de leerlingen hoe een zaadje uitgroeit tot groenten of fruit. Vervolgens staan ze stil bij de vraag in welke mate ze zelf al een groenten- en fruitvriend zijn. Ze respecteren daarbij verschillende meningen, leven zich in in diverse situaties en uiten hun gevoelens. De leerlingen concluderen dat er op school wel wat meer aandacht mag zijn voor bezig zijn met de natuur en het eten van groenten en fruit. Ze bedenken allerlei acties en voeren die ook uit. De schoolmoestuin wordt een groot succes. Het EDO-onderwijsarrangement wordt afgesloten met een brede evaluatie via een stellingenspel waarbij de kinderen zich bij elke stelling

positioneren op een lange witte streep op de speelplaats en argumenteren waarom ze voor een bepaalde plaats gekozen hebben. Met dit onderwijsarrangement werken leerlingen aan 'inspirerend burgerschap'. Ze doen onderzoek, gaan in dialoog en bedenken hoe zij zelf verantwoordelijkheid kunnen opnemen voor de wereld. Ze leren over de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen (SDG's), o.a. SDG 2 'geen honger' en SDG 12 'verantwoorde consumptie en productie'.

Praktijkvoorbeeld bij onder meer [IVds1](#), [IVds3](#) en [OWsa5](#): In dit onderwijsarrangement onderzoeken leerlingen hoe zij een lichtpuntje kunnen zijn voor anderen, zoals ze leerden in een vorig onderwijsarrangement over de symboliek van licht rond Kerstmis. Ze dromen over een ideale wereld en onderzoeken oorzaken en gevolgen van problemen die deze droomwereld in de weg staan. Ze denken na hoe zij - tijdens de warmste week - zelf een bijdrage kunnen leveren aan hun ideale wereld. Met dit onderwijsarrangement werken leerlingen aan 'inspirerend burgerschap'. Ze doen onderzoek, gaan in dialoog en bedenken hoe zij zelf verantwoordelijkheid kunnen opnemen voor de wereld.

Maak leren betekenisvol

Bij onderwijsarrangementen over de domeinen mens en maatschappij uitgaan van werkelijkheidsnabije en relevante leercontexten, leerlingen actief op zoek laten gaan én de leeransen in de omgeving aanwenden, dragen bij tot betekenisvol leren. Het is bijzonder zinvol om in dit kader op niveau van de school of de scholengemeenschap een (digitaal) [omgevingsboek](#) op te bouwen met een overzicht van alle ontwikkelkansen.

Praktijkvoorbeeld bij onder meer [SErv3](#): 'Het omgevingspel' is een variant op Trivial Pursuit. Het wordt doorheen het schooljaar door de leerlingen aangevuld na het verkennen van elementen in de omgeving. Het spel is een mooie aanvulling op het omgevingsboek en kan tijdens hoekenwerk gespeeld worden. Zowel tijdens het spelen van het spel als het samen maken van de opdrachtkaarten doorheen het schooljaar werken de leerlingen samen met anderen en dragen ze bij aan het realiseren van een gemeenschappelijk doel.

Praktijkvoorbeeld bij onder meer [SEgb1](#), [IKwn2](#), [OWsa2](#), [OWsa3](#) en [OWsa4](#): In dit project bevragen de leerlingen mensen in hun omgeving over wat ze doen met spullen die ze niet meer gebruiken. Ze brengen een bezoek aan de kringwinkel en ontdekken hoe de kringwinkel bijdraagt aan de realisatie van de duurzame ontwikkelingsdoelen (SDG's).

Naast het inzetten op omgevingsonderwijs is het voor doelen met betrekking tot de domeinen maatschappij en mens belangrijk dat ze gerealiseerd worden via onderwijsarrangementen waarin ervaringskansen in authentieke situaties centraal staan. Met [authentieke situaties](#) bedoelen we situaties zoals die in het echte leven voorkomen of zinnvolle, realistische opdrachten waarin de interactie een authentieke situatie benadert.

Praktijkvoorbeeld bij onder meer [SEsb4](#), [OWsa1](#) en [IKid1](#): In mei is het de week van het gezin/de week van de opvoeding. Via een eenvoudige opdracht ontdekken leerlingen én leraar elkaars beeldvorming met betrekking tot 'gezin' en gaan in dialoog over de grote diversiteit aan gezinnen. Ze komen tot de conclusie dat de familie Doorsnee eigenlijk niet bestaat. Vervolgens staan de leerlingen stil bij de waarde die hun eigen gezinsleden voor hen hebben en drukken ze hun dankbaarheid daarvoor uit.

[Inspiratieblog](#) over geweldloze communicatie.

Maak werk van ervaren, onderzoeken, vaststellen en uitdrukken

De werkwoorden ‘ervaren, onderzoeken, vaststellen en uitdrukken’ worden expliciet gebruikt in de formulering van bepaalde generieke doelen en ontwikkelstappen in verband met de domeinen maatschappij en mens. Bijvoorbeeld bij Oriëntatie op de samenleving:

OWsa1	Ervaren, onderzoeken, vaststellen en illustreren hoe mensen op verschillende manieren samenleven en groepen vormen
OWsa2	Ervaren, onderzoeken, vaststellen en uitdrukken hoe mensen in hun levensonderhoud voorzien
OWsa3	Ervaren, onderzoeken, vaststellen en uitdrukken hoe mensen goederen en diensten produceren, verhandelen en consumeren en hoe dit hun leven beïnvloedt
OWsa4	Ervaren en vaststellen welke aspecten ondernemen duurzaam maken en zich daarover uitdrukken
OWsa5	De ongelijke verdeling van welvaart en het onderscheid tussen welvaart en welzijn onderzoeken en illustreren en solidariteit waarderen
OWsa6	Ervaren, onderzoeken, vaststellen en uitdrukken hoe migratie een rol speelt bij de ontwikkeling van onze multiculturele samenleving en de meerwaarde hiervan inzien
OWsa7	Het nut en het belang ervaren, onderzoeken en illustreren van instellingen, organisaties en verenigingen die de kwaliteit van het samenleven bevorderen

‘Ervaren, onderzoeken, vaststellen en uitdrukken’ impliceert dat leerlingen ook voor de domeinen maatschappij en samenleving ondergedompeld worden in betekenisvolle ervaringen, geprikkeld worden om op onderzoek te gaan, ondersteuning krijgen om vanuit ervaringen en onderzoek vaststellingen te doen en verworven inzichten op verschillende wijzen kunnen uitdrukken.

[Praktijkvoorbeeld](#) bij onder meer [IVds3](#): Leerlingen ervaren een ongelijke start en ongelijke behandeling aan de hand van een estafette. Nadien bespreken ze wat ze eerlijk en oneerlijk vonden en vormen hun mening aan de hand van stellingen en zoeken naar voorbeelden om hun standpunt te verifiëren.

[Praktijkvoorbeeld](#) bij onder meer [IVds1](#), [IVds3](#) en [OWsa5](#): In dit onderwijsarrangement dromen de leerlingen over een ideale wereld en onderzoeken oorzaken en gevolgen van problemen die deze droomwereld in de weg staan.

Maak onderwijs effectief

Elk onderwijsarrangement in verband met de domeinen maatschappij en mens is doelgericht en vertrekt vanuit een focus op een aantal evalueerbare en/of observeerbare (generieke) doelen en impliceert dat al van bij de voorbereiding van het onderwijsarrangement nagedacht wordt over de **evaluatie van leerlingen**.

[Praktijkvoorbeeld](#) bij onder meer [OWsa4](#) en [IVzv2](#): De leerlingen visualiseren hun leerproces over en/of motivatie voor verantwoord consumeren doorheen het project over de kringwinkel door middel van een gedragspatroongrafiek.

In de [evaluatiebox](#) vind je inspirerende evaluatie-instrumenten om breed te evalueren, gestandaardiseerde proeven en gevalideerde toetsen.

Het [burgerschapskompas](#) voor het basisonderwijs biedt je als school feedback om de eigen werking te evalueren op schoolniveau. Dit instrument be vraagt de perceptie van leerlingen van de derde graad over het schoolklimaat en legt de link met enkele ontwikkelthema's die betrekking hebben op de domeinen maatschappij en mens.

Heb aandacht voor taalgericht onderwijs

Het is van belang om als leraar aandacht te besteden aan de taalontwikkeling van de leerlingen gedurende de hele dag, dus ook bij elke onderwijsarrangement in verband met de domeinen maatschappij en mens. [Taalgericht onderwijs](#) is onderwijs waarin je, naast aandacht voor inhouden, ook voldoende en expliciet aandacht hebt voor taal.

[Praktijkvoorbeeld](#) bij onder meer [OWsa8](#) en [TOmn3](#): De leerlingen vormen hun mening over wat alle kinderen ter wereld nodig hebben, moeten/kunnen/mogen doen ... (de kinderrechten). Nadat ze samen diverse ideeën verzamelen, tekenen ze wat zij zelf belangrijk vinden en brengen ze alle meningen samen op een poster. Ze gaan in dialoog over de poster en luisteren naar elkaar, om uiteindelijk hun mening eventueel te hertekenen. Met dit praktijkvoorbeeld werken leerlingen aan 'inspirerend burgerschap', door o.a. hun eigen identiteit en mening te vormen en hierover in een verbindende dialoog te gaan.

[Praktijkvoorbeeld](#) bij onder meer [OWsa3](#) en [TOsn1](#): De leerlingen gaan aan de slag met verschillende teksten rond geld. In kleine groepjes lezen ze verschillende teksten en halen de belangrijkste informatie eruit. Ze maken een schema van de tekst om deze nadien te delen met hun klasgenoten.

Zorg voor een thematisch en cursorisch aanbod

Thematiseren betekent het laten groeien van een stroom van betekenisvolle onderwijsarrangementen rond een onderwerp uit de (leef)wereld van de kinderen. Die onderwerpen zijn levensnabij en nodigen leerling én leraar uit om – gedurende een bepaalde periode – intensief en actief een (nieuw) stukje wereld te verkennen, te onderzoeken, te grijpen en te begrijpen. Het aanbod vormt een samenhangend geheel van rijke ervaringskansen. De samenhang draagt ertoe bij dat leerlingen een gezamenlijk kader opbouwen om samen te spelen, leren, denken, onderhandelen en betekenis te geven. Leerlingen worden als het ware ondergedompeld en krijgen voldoende tijd en ruimte om vanuit hun identiteit en culturele context deel te nemen aan de wereld en die samen verder te onderzoeken. Bij '[Thematisch werken en belangstellingscentra](#)' lees je hier meer over.

[Praktijkvoorbeeld](#) met integratie van onder meer [OWsa6](#): De leerlingen ontdekken dat migratie een rol speelt bij de ontwikkeling van onze multiculturele samenleving. Ze komen tot dit inzicht aan de hand van opdrachten bij de trailer van de film van Nic Balthazar over jonge vluchtelingen 'Wij zijn mensen'.

[Praktijkvoorbeeld](#) met integratie van onder meer [SEgb1](#), [IKwn2](#), [IVds5](#) en [OWsa4](#) : In dit project bevragen de leerlingen mensen in hun omgeving over wat ze doen met spullen die ze niet meer gebruiken. Ze brengen een bezoek aan de kringwinkel en ontdekken hoe de kringwinkel bijdraagt aan de realisatie van de duurzame ontwikkelingsdoelen (SDG's). Vervolgens gaan de leerlingen na in welke mate zij al een verantwoorde consument zijn en komen in actie om individueel en/of met de klas of school ook bij te dragen aan de realisatie van duurzaam ontwikkelingsdoel 12 (verantwoorde consumptie en productie).

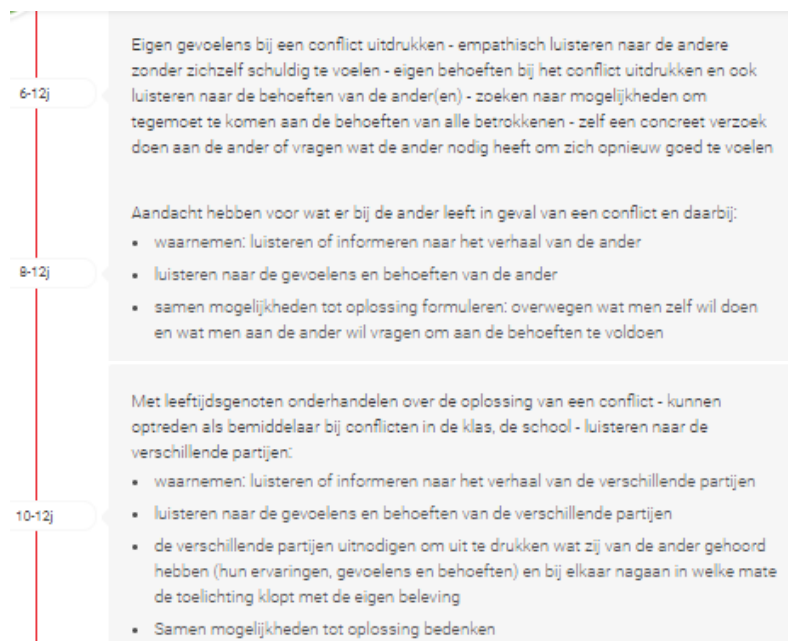
Het leerplan stelt ook duidelijke cursorische inhouden voorop. Bepaalde concepten en vaardigheden met betrekking tot de domeinen maatschappij en mens dienen stap na stap opgebouwd te worden, aangepast aan het ontwikkelingsniveau van de leerlingen.

Zo zien we in het leerplan in de leerlijn over 'De complexiteit van gebeurtenissen in de wereld ervaren, vaststellen en uitdrukken welke de gevolgen ervan zijn hier en elders, nu en later' [\(IVds1\)](#) cursorisch opgebouwde ontwikkelstappen:

Ook in de leerlijn [SErv5](#) met betrekking tot oplossingsgericht omgaan met conflicten zien we cursorisch opgebouwde ontwikkelstappen:

Schoolafspraken rond de inhoud en operationalisering van cursorisch opgebouwde ontwikkelstappen vereenvoudigen het werk van elke dag.

Ga aan de slag met de domeinen MAATSCHAPPIJ en MENS!

Op de [Zill-site](#) van Katholiek Onderwijs Vlaanderen vind je inspirerende praktijkvoorbeelden in de [Zill-bib](#).

De [PRO.-site mens en maatschappij](#) van Katholiek Onderwijs Vlaanderen biedt jou onder meer wegwijzers naar:

- enkele belangrijke te operationaliseren [principes](#) bij het ontwerpen, uitvoeren en evalueren van onderwijsarrangementen
- informatie over [leerlingen evalueren](#) voor het leergebied Mens en Maatschappij

Via de [PRO.-site onderzoekend en ontwerpend leren](#) kom je alles te weten over hoe je dit ook voor het leergebied Mens en Maatschappij kan inzetten in de praktijk.

Op de [PRO.-site Inspirerend Burgerschap](#) van Katholiek Onderwijs Vlaanderen vind je:

- visie, achtergrond en inspiratie over Inspirerend Burgerschap, informatie over het burgerschapskompas en duiding over aanverwante projecten
- een toolbox met materiaal om Inspirerend Burgerschap in de praktijk te brengen, waaronder www.edoschool.be uit het partnerproject VALIES om specifiek rond Educatie voor Duurzame Ontwikkeling (EDO) aan de slag te gaan

Op de [evaluatiebox basisonderwijs](#) vind je ter illustratie evaluatie-instrumenten om breed te evalueren.

Op de [PRO.-pagina basisaanbod leerplanimplementatie](#) vind je alle nascholingen die je kunnen ondersteunen bij het implementeren van het leerplan *Zin in leren! Zin in leven!*, waaronder nascholingen over het leergebied Mens en Maatschappij.

[Marijke De Meyst](#) coördineerde de toetsontwikkeling, -afname en -analyse. [Ann-Sofie Decoutere](#) (Nederlands), [Els De Smet](#) (M&M), [Greet Van Mello](#) en [Mia Vanden Waeyenberg](#) (Frans), [Patrick Malfait](#) (W&T), [Roel Aerts](#) (muzische vorming) en [Sabine Jacobs](#) (wiskunde) stelden de samenvatting en handvatten op. Heb je vragen? Neem dan zeker contact op met iemand van ons.

